

„... Постоји веровање да је историја човечанства у ствари историја радовања.

Путовање кроз историју душе наше цивилизације нас доводи до Београда, једној од најстаријих и најчешће рушених градова света.

Када је Корбизије, чувени архитекта, рекао да је Београд, најружнији град на најлепшем месту, сигурно је имао на уму слику резултата вишевековних рушења града, али и неадекватној обнављања и реконструкција.

Свакако, најлепши Београд је некако нестало, исчезло и немогуће га је додирнути.

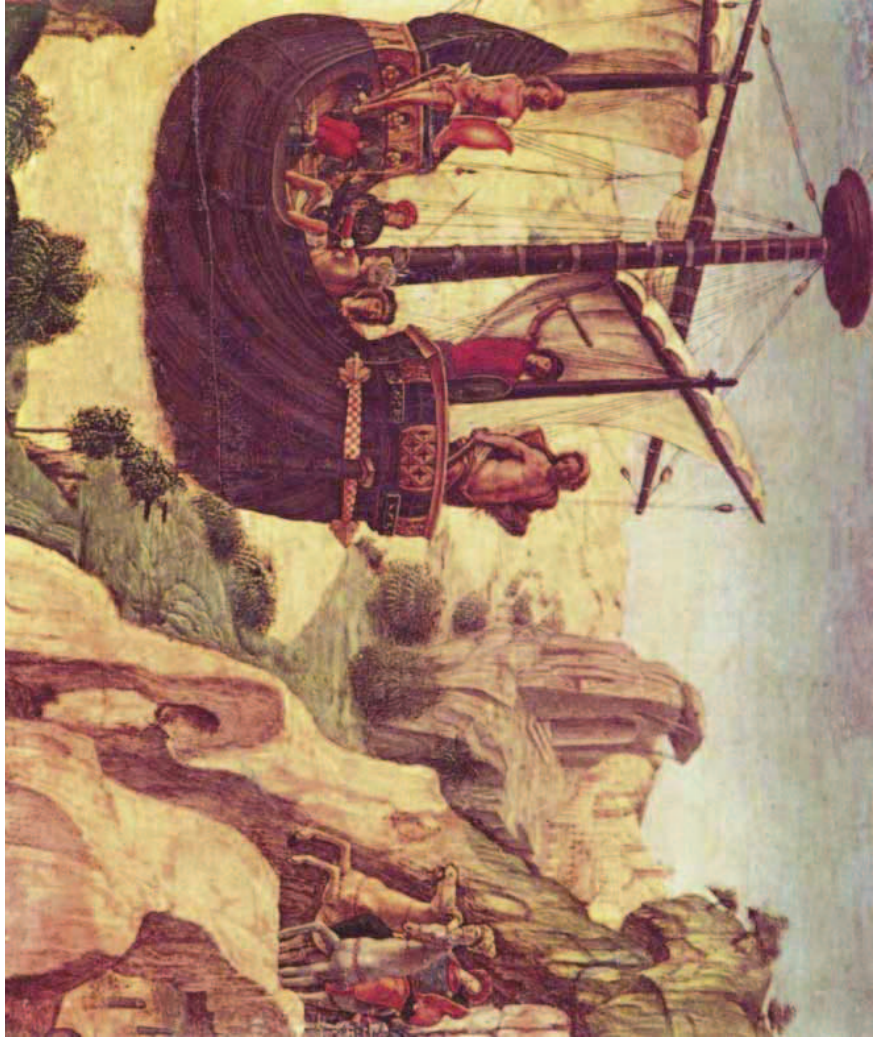
Историја негује многе приче о овом граду које се тешко могу реконструисати баш збој континуиране рушења, смена и прожимања великој броја култура и знаменитих људи чији су животи и душеви пролазили кроз Београд, вечни град...“

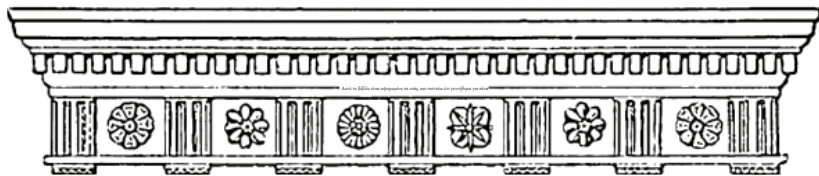

БЕОГРАД ВЕЧИТИ ГРАД

Армануши

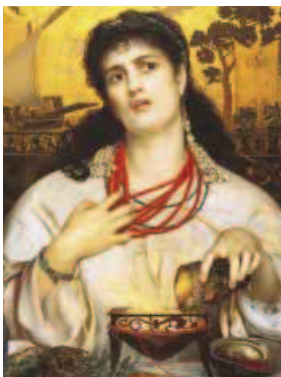
Поглавље I

ПОТРАГА ЗА ИЗГУБЉЕНИМ ГРАДОМ

Према грчкој легенди, Аргонаути, митски морепловци, под Јасоновим вођством украли су златно руно и бежећи од Колхиђана, упловили у реку Истар, односно Дунав. Како је богиња лепоте Афродита претходно распламсала љубав колхидске принцезе Медеје према Јасону, заљубљена и осветољубива чаробница се придружује Аргонаутима и помаже им у бегу. Медејин отац, колхидски краљ Ејет, разуме се бесан, шаље потеру, али непослушна ћерка вољеном Јасону и јунацима помаже тако што убија свог полубрата Апсирта. Када су Јасон и Медеја, пловећи узводно са храбром посадом брода Арго, стигли до места где се велика река рачва, одлучили су да наставе ка западу, прогласивши реку Саву западним Дунавом. Са своје леве стране Аргонаути су угледали насељену стену Кауалак, која, као заривена у реке, гордо стоји над њиховим ушћем. Овде су се митски морепловци искрцали, како би се најзад одморили, обновили залихе и принели боговима жртве, а племе Синга их је гостопримљиво дочекало.

Ово је сажетак опширног мита о Аргонаутима, али и најстарији опис Калемегдана, гребена на којем почива данашњи Београд, величанствен у својој необичној историји. Пре него што су отпловили даље ка Јадранском мору, по истој легенди, Јасонове јунаци су приметили и истражили оближњу планину Ангурион – Авалу, па и на

Медеја

север прострту пустињу Лаурион, пространу Панонску низију, за коју одувек у сумрак дана замиче ужарено сунце, пружајући величанствен светлосни приказ.

Пуштени из света маште у свет београдске историје, грчки јунаци живе пуним животом протеклог времена. Ако себи дозволимо да унутрашњим очима угледамо Аргонауте подно Калемегдана, отворићемо прозор у сентименталан свет и неосветљене кутке повести овог града, испреплетеног необичним људима и догађајима.

Верује се да је Аполоније са Родоса *, пишући „Аргонаутику“, око 300. године пре нове ере, преписао или препричао легенду знатно старију од њега самог, познату из времена пре Тројанског рата. Грци су, дакле, још у доба пре неверства лепе Јелене Тројанске прилично добро описивали локалитет данашњег Београда. Интересантна прича о лепој античкој пустоловини дотиче давно нестала времена, али овековечава Јасонове јунаке Аргонауте, а са њима и сам Београд.

Међу педесетак Аргонаута, улогорених негде уз обалу на Доњем Калемегдану, поред Јасона и лепе, али и опасне Медеје, беху: музикални Орфеј, затим син самога Зевса и полубог – Херакле, убица грозног Минотаура – Тезеј, па и краљ Пелеј, Јасонов ујак, отац славног тројанског јунака Ахила. Фантастични јунаци буде машту, али зачудо, „Аргонаутика“ се, попут многих прикривених блага, мало третира у историјским свескама о Београду.

У величанственој легенди о Аргонаутима, Аполоније нам говори о гостопримљивом народу Синга, који живе на лепом месту раздвајања вода. Овај локалитет је

* Аполоније са Родоса – један од чувених библиотекара мистичне Александријске библиотеке до 246. п. н. е. Родос је у античко време био највеће тржишно књижа. Вероватно је Аполоније рођен на Родосу, али извесно је део живота провео на њему, па се отуд његовом имену додаје Рођанин. Његово најзначајније дело „Аргонаутика“ јесте описан циклични еп са континуираном радњом и иријада времену пре Тројанског рата. Аполоније је умро на Родосу, или у Александрији.

Ток реке Дунав

већ увелико био настањен и тада, а данас је престоница модерне српске државе. Пролазак групе бесмртних јунака античког света овим обалама неће бити усамљен случај, јер је историја Београда у вези са небројеним великанима.

Према другим легендама, Дунав је једна од четири реке које извиру из раја, тако да је Београд смештен на древном локалитету чије зидине пере рајска река. Неко заљубљен у фантазију, које овде заиста има у изобљу, навео је како орашу спуштеном у Дунав код Београда треба девет дана да доплута до Цариграда. Тачно или не, истина је да су ова два града у некаквој сентименталној вековној вези која се не да раскинути.

Изузетан положај и природна богатства учиниће Београд најпожељнијим пленом бројних империја и освајача овог дела Подунавља.

Најстарији Београд, рецимо онај из времена Троје, за нас је, данас, безимен, али знамо да је био сазидан на локалитету давно нестале неолитске винчанске културе.

За територију самог града Београда и његову ширу околину претпоставља се да је међу најстаријим насеобинама на свету, са континуираним трајањем од око 7.000 година. Оно што се са сигурношћу зна јесте да је Подунавље одувек представљало значајан ресурс и битан део европског континента, а овакву улогу је задржало и до данашњих дана. Заиста, древни и моћни водени цин

Винчанска керамика,
жривеник

Дунав, дете некадашњих несталих мора, определио је судбину великог броја европских градова, али Београда можда понајвише.

Река Дунав, у свом току дугом 2.857 km, са пловним путем дугим 2.580 km, средњим протоком од око 6.500 кубних метара воде у секунди, са својих триста притока, обухвата слив од 817.000 квадратних километара. Ова дивна и благородна река је у историји била једна од најчешћих граница великог броја империја и држава, а Београд логична, стратешки важна ратна тачка, са које су ратови почињали или су се овде завршавали.

Дунав протиче кроз десет држава: Немачку, Аустрију, Словачку, Мађарску, Хрватску, Србију, Румунију, Бугарску, Молдавију и Украјину, и данас неретко представља државне границе. Овај простор у политичком, економском и културном погледу чини једну од најважнијих зона у Европи, а историја подучава да та улога никада није ни била другачија.

Можемо закључити да је слив Дунава, од давнина до данас, био прилично насељен и на високом економском и културном нивоу, па су због тога и разумљиве сталне миграције и војни походи.

Надаље, Дунав и плодно земљиште око њега пружали су довољно могућности за производњу задовољавајућих количина хране, а широка распрострањеност археолошких налазишта открива нам да је од давнина између насеља постојала комуникација, па и активно културно прожимање.

На свега неколико километара низводно од градског језгра Београда, у живописном крајолику, којег стварају небо, вода, шумарци и обронци који најзад урањају у велики Дунав, постојало је насеље древних земљорадника. Међутим, они су били више од тога. Винчански човек и његова цивилизација заиста делују као још увек неоткривено благо надомак самог Београда.

На бројним примерцима керамике винчанске културе, видљиви су урезани знаци који су налик на писмо. Око овог „писама“ споре се научници са бројнијим припадни-

Винчанско „писмо“

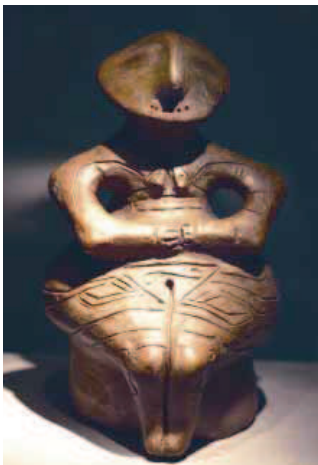
цима сентименталног приступа историји. Иако би то многи желели, још увек не постоје научни аргументи који би знацима доделили карактер писма. Па ипак, ако се у будућности потврде данас спектакуларне и ненаучне теорије, ово винчанско „писмо“ било би најстарије познато писмо на свету.

Док археолози и палеолингвисти претпостављају да су знаци били обележје власништва, кауција, пиктограми, сликовно или фонетско писмо, уметници траже духовни карактер мистичних симбола.

Осим питања да ли ће се икада открити којој су групи народа припадали носиоци ове културе, још ће се теже утврдити којим су језиком говорили, што је неопходан услов за дешифровање фонетског писма.

Спекулативне и интригантне теорије, сем локалпатриотских мотива, подгревају и чињенице по којима се већина словних ознака древне винчанске уметности јавља у каснијим медитеранским културама и њиховим писмима: у етрурском, лидијском, ликијском, каријском па и старохебрејском.

*Винчанска керамика и
фигура од шераковице*

У Београду и његовој непосредној околини пронађени су трагови ископавања руде и прераде метала, као и остаци иригационих система, попут налазишта у Месопотамији.

Праисторијско насеље, по којем је целокупна цивилизација добила име, налазило се у Винчи, на десној обали Дунава, низводно од Београда, како се лепо и радо говори, „на благој речној кривини која даје осећај немерљиве ширине“.

Винчански човек заслужује да се према његовој култури, насталој ту, надомак самог центра данашњег урбаног Београда, односимо са поштовањем. И сам локалитет нам прилично говори о изузетном интелектуалном дару овог човека.

Дунав, тај водени равничарски див, на свом путу доведе, већ је захватио несагледива пространства и достигао импозантне размере примајући у себе реке Сомеш, Тису, Саву и Тамиш, као и небројене мање и веће притоке. С друге стране, низводно од Винче, у Дунав се улива и Морава, која је одувек означавала правац кретања од југа ка северу, тако да је сплет речних токова, са центром у београдској Винчи, гарантовао лаку комуникацију ка свим странама света.

Слика о неолитском човеку постаје све озбиљнија, а подаци који следе као да коначно кидају завесу која је спуштена између нас. Винчанска култура је око 4.000. године пре нове ере била раширена на огромном пространству од Трансилваније до Скопске котлине и поседовала је територију већу од било које друге неолитске културе у Европи. Насеља попут Винче премашивала су својом величином и бројем живља и прве градове који су знатно касније настали у Месопотамији, Егеју и Египту.

Насеље које данас административно припада Београду, према савременим пописима, једва премашује број од 5.000 становника, док је извесно да је неолитска Винча била својеврсна метропола.

Ондашњи житељи су неговали земљорадњу, имали развијено сточарство, грнчарију, ткачку делатност и трговину. Винчанци су имали руднике соли, налазиште опсидијана, експлоатисали су први рудник бакра у свету*, као и рудник цинибарита у Шупљој стени испод Авале, у непосредној близини Винче и Београда.

С правом се питамо: ко су били ови људи? Врло је вероватно да их нећемо упознати тражећи их кроз призму сопствених искустава јер је за овај подухват потребно да зађемо у прилично мистериозан свет нестале Винче.

Уметност, та бесмртна комуникација међу људима, делује спасоносно при нашем сусрету са Винчом. Није потребно много, јер већ први поглед на фасцинантне винчанске фигурине указује на мистичног аутора, недвосмисленог, интелигентног, природи оданог човека и, ако дозволите, не нарочито религиозног у данашњем смислу речи. Ово последње се да закључити јер хиљаде пронађених фигура, жуде за особеним формама избегавајући униформност коју би, свакако, захтевао ентитет било којег бога.

Надаље, керамика је запањујуће квалитетне израде и указује да је постојала изузетно префињена производња специјализованих занатлија. Грнчарски занат винчанске културе представља врхунац израде у праисторији, без премца у читавој Европи.

Требало је да прође неколико хиљада година да се појави керамика сличног квалитета.

Винчански човек је израђивао удице, харпуне, калемове, игле за плетење и поправљање мрежа, струне за пецање. Ови људи су гајили велики број разноврсних домаћих животиња, али су пронађене и кости ловних: јелена, срндаћа, дивље свиње и корњаче.

Трагове ондашњег живота посматрамо са сетом и нестрпљењем, очекујући нове анализе и потврде.

Потрагу за изгубљеним градом винчанске културе отежавају прохујале године, небрига и немаштина, али

* Рудна глава у околини данашњеј Мајданијека.

Винча, удице од косићи и фигура од шераковице

Келти

и бројне историјске невоље, небројене битке, ратови и разарања. Просечном љубитељу повести остаје да се о свом трошку, занесен, загледа у мистичне винчанске фигуре и да некако покуша да дотакне уметничку потребу тадашњег човека који је алатом и прстима вешто наглашавао детаље.

Сасвим личан утисак аутора ове књиге гласи да је у питању култура чије највише домете, још увек, нисмо ни дотакли. Пут нових сазнања о винчанском човеку и његовој изузетној оставштини, сасвим сигурно, води кроз духовно доживљавање његове уметности.

Ако бисмо трагали за именом неолитског града на локалитету данашње престонице Србије, могли бисмо само да осетимо укус горчине изазване неуспехом и историјским заборавом. Јер, то име је непознато и вероватно га никада нећемо открити. Сингидун (Сингидунум), прво име Београда које бележи историја, знатно је млађе од винчанске културе и приписује се келтском племену Скордиска*, које је овим просторима загосподарило око 300. године п. н. е. Неустрашива келтска племена, која су се у последњим деценијама 4. века, са северозапада Европе, спустила до ушћа Саве у Дунав, из основа су изменила затечену културу и етничке односе у средњем Подунављу.

Интересантно је поменути податак о сусрету Келта са Александром Великим, који се одиграо негде на Дунаву, 335. године п. н. е., а овај догађај симболично најављује последње раздобље праисторијске културе на територији Србије.

* Постоје различита мишљења о етничкој припадности Скордиска. Већина научника сматра да су пореклом Келти, али постоје мишљења да су били Трачани, Илири или мешавина свих ових етничких група. Између 56. год. п. н. е. и 50. год. п. н. е. Скордиска је поразио Буредиса, дачански владар. Поједино их је уништио 15. год. п. н. е. Тиберије и од тада, вероватно, падају под римску власт и постају римски влашеници.

Келтска Европа

О овом времену, међутим, више података пружају историјски извори него археолошки налази и документи. Убрзо после Александрове смрти (323. године п. н. е.), Келти у налету освајају територије Подунавља, а већ 310. године п. н. е. сукобили су се са Александровим војсковођом Касандром. Бој се одиграо дубоко у унутрашњости Балканског полуострва, негде на планини Хему*.

У наредним деценијама, ови сурови и лакоми ратници, вероватно у више савеза и у шареном племенском саставу, пустоше Дарданију и Македонију, али су у средњој Грчкој, у региону Делфа, поражени и коначно заустављени.

Како губитак рата често зна да буде значајнији од победе, овај догађај је определио даљу судбину ратоборних племена, која се више неће залетати на хеленски југ. Одсуство централне власти је извесно, јер су разбијене

* Планина Хем је античко име за њланински масив Сјаре њланине

